

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

УДК 821.161.2.09Полтавчук

DOI: [https://doi.org/10.18524/2307-8332.2023.2\(28\).299782](https://doi.org/10.18524/2307-8332.2023.2(28).299782)

Олена МІЗІНКІНА

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української літератури та компаративістики
mizinkina-o@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-5732-5138>

Олександра ЗОЗУЛЯ

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
філологічного факультету
alexandrazoz0003@gmail.com

ОРНІТОЛОГІЧНІ ОБРАЗИ В ОПОВІДАННЯХ ВАСИЛЯ ПОЛТАВЧУКА

***Анотація.** У статті здійснено спробу проаналізувати специфіку творення персонажів у збірці «Таємниці амурних історій» (2020) Василя Полтавчука. **Актуальність** розвідки полягає в тому, що образ людини в художньому творі завжди постає центральним. Дослідження художніх прийомів моделювання персонажів дозволяє пізнати творчу лабораторію митця. Художній доробок В. Полтавчука на сьогодні мало схарактеризований, незважаючи на те, що він представляє розвиток сучасної малої прози в українській літературі, і письменник відомий в південному регіоні, оскільки більше двадцяти років працював на філологічному факультеті Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.*

***Мета статті** – вивчити традиції та новаторство у творенні образів персонажів в оповіданнях збірки «Таємниці амурних історій». Задля розуміння витоків поетики творів В. Полтавчука зроблено короткий огляд наукових та мистецьких зацікавлень автора. Простежено точки зору літературознавців щодо ознак жанру оповідання, розмежування оповідання та новели. З'ясовано, що в центрі уваги письменника насамперед образи жінок, які постають завдяки їх психологізації, окремим штрихам портретів, діям та порівнянню з птахами. Орнітологічні мотиви допомагають увиразнити й центральні образи чоловіків. Зокрема, в оповіданнях простежується відсилання до образів голубки, ластівки, чайки, жайворонка, снігура. Письменник вдається до різних засобів окреслення орнітологічних ознак героїв у художньому тексті: інтертекстуальність, оніричний простір, звуковий, руховий аспекти. З-поміж авторських прийомів виділено поетику заголовка («Голубка»), символіку імен героїв (Снігур, Кажан), концепт «гнізда» в оповіданнях В. Полтавчука. Вважаємо такий підхід у дослідженні образів є перспективним для подальшого вивчення сучасних творів української літератури.*

***Ключові слова:** образ, оповідання, В. Полтавчук, птах, гніздо, художній прийом, символіка, мотив.*

Постановка проблеми. У доробку Василя Полтавчука вирізняється два напрями: один – дослідницький, літературознавчий, другий – художній. Пізнання історії рідного краю відобразилося в нарисах «Котовськ», «Odessa Region», «Саврань». Наукові інтереси пов'язані з історико-біографічним романом («Біографічний роман і проблема виховання історією», «Неминуцтво минулого» та ін.). Вже півстоліття вчений прискіпливо вивчає літературний процес Одещини, що вилилось у авторську видавничу серію «Одеса літературна» (2012–2018). У ній побачили світ біографічно-критичні нариси про письменників і літературознавців Г. В'язовського, І. Гайдаєнка, Б. Дерев'янка, І. Дузя, В. Івановича, В. Фащенко, Г. Щипківського. А ще вийшли друком дослідження прози І. Григурка, спогади про науковців одеської школи (В. Фащенко, Н. Шляхову та ін.).

Мистецький світ В. Полтавчука представляють поезії (деякі з них покладені на музику – «Гімн філологічного факультету Одеського національного університету імені І.І. Мечникова», «Осінній блюз», «Пісня про Саврань») та мала проза. Усі прозові збірки «Заповітне поле» (1984), «Чи залишиться таємницею?» (1991), «Руса коса до пояса» (1997), «Ім'я любові» (2009), «Іванові зяті» (2013), «Таємниці амурних історій» (2020) презентують оповідання. І, здається, не випадково саме оповідання стали тою формою, в якій письменник подає своє бачення оточуючого, почутого, пережитого. Цей жанр є традиційним для української літератури, тому й Ніна Пашковська порівнює оповідання Василя Полтавчука з новелістикою Григора Тютюнника та Євгена Гуцала, підкреслюючи їх схожість: «Кожна доля – то драма людської душі, і виписана вона автором оповідань без надриву емоцій, але з глибинним затаєним болем <...> де людська доля заповнює увесь простір твору і не залишає байдужим» [6, с. 7]. Раніше в рецензії [5] нами вже було підкреслено те, що антропологічна тема є центральною в творах прозаїка.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Літературознавці вже чимало часу намагаються встановити ознаки та «можливості» жанру оповідання. Як правило, його порівнюють з новелою: «В оповіданні, як і в новелі, є подія, але не особлива і не центральна. Новела возвеличує подію і поглиблює її значення. Оповідання ж бере подію такою, якою вона є» [2, с. 52]. Іван Денисюк, бачимо, в своїх міркуваннях спирається на план вираження. Різницю між двома жанрами пояснив і Василь Фащенко: «Оповідання містить в собі ширше коло життєвих зв'язків, воно з більшою кількістю переходів у розвитку дії чи відтворенні рефлексій аналізує те або інше явище, має вищий ступінь деталізації у розкритті характерів. Загалом оповідання тяжіє до ширших форм прози, які досліджують долю людську. І якщо новела – маленьке оповідання, то оповідання – маленька повість» [13, с. 171].

Сучасна дослідниця Світлана Ленська у своїй дисертації «Українська мала проза 1920–1960-х років: ідейно-тематичні доміанти, жанрові моделі і стилеві стратегії» пояснює особливості жанру так: «У самому оповіданні відбувається процес «романізації» малого епосу, коли зміст твору не вичерпується

моноподієвістю або композиційною одновершинністю – в рамки невеликого текстового обсягу подеколи вміщується ціле життя головного героя або панорамно моделюється художній світ, в якому історичний час осмислюється крізь призму бачення персонажа» [4, с. 101]. Тобто невеликий обсяг оповідання, в якому розгортається одна сюжетна лінія, дозволяє повною мірою розкрити достатньо велику частину життя персонажів та вияскравити їх характери.

Виклад основного матеріалу. У фокусі уваги оповідань останньої збірки В. Полтавчука насамперед образи жінок. Вони – різного віку, різних професій, соціального стану, живуть в ХХ та ХХІ століттях. Але об'єднує їх те, що вони розкриваються завдяки орнітологічним мотивам. Показовим є вже перше оповідання «Голубка», в якому образ головної героїні має виразно народні витoki. В українській культурі заґрунтоване розуміння про голубину любов і вірність. Ще Микола Костомаров у праці «Слов'янська міфологія» написав, що «голуб – символ кохання у різних його виявах» [3, с. 88]. Поетика заголовку більше розгортається в епіграфі, який передує основному тексту оповідання: «*Чи винна ж голубка, що голуба любить?*». Цей вислів взято з поеми Т. Шевченка «Причинна», де дівчина блукає «під горою, біля того гаю, що чорніє над водою», виглядаючи милого.

В оповіданні В. Полтавчука Ганна, не зважаючи на холодну осінь, стоїть біля хвіртки і від ставка її обдає «здійнята вітром водяна пороша». Письменник вдається до прийому інтертекстуальності й тоді, коли його героїня чує народну пісню, зміст якої переносить її через десятиліття в минуле: «*В кінці греблі шумлять верби, / Що я насадила. / Нема того козаченька, / Що я полюбила*». Тільки на відміну від виконавиці пісні, яку наздогнав мотоциклом «її козаченько», Ганна самотня та занурена в думки про свого Миколу: «Верби вирости, шумлять, а Миколи нема...» [7, с. 8]. Як і в «Причинній», у «Голубці» використано художній паралелізм, бо внутрішній стан Ганни порівнюється з природою: верби, які вона посадила колись з коханим, «постаріли уже, як вона», а її сльоза «була холодна, мов краплина осіннього дощу». Автор приділяє багато уваги жестам Ганни – жінка кутається у материну хустину, намагаючись сховатися від холодного осіннього вітру та самотності.

Внутрішнє мовлення героїні додає її образу глибокого психологізму. Вона розмірковує про своє життя («Ось тобі і виросла: з дівок – та прямо в баби...» [7, 9]), відсутність поряд чоловіка («Скільки сама не роби, а за всім не вглядиш. Та й не жіночої руки тут треба...» [7, с. 11]), схожість бригадира Кліма на її коханого Миколу («Справді це так чи їй тільки здається? Може, роки беруть своє, і Миколу вона починає забувати?...» [7, с. 13]).

Ще одна риса жінки розкривається в її спілкуванні з Климом Черножуком, який прийшов до неї з пропозицією. Ганна з перших секунд спілкування дошкульно відповідає гостеві та іронізує, а він не ображається: «Ну й язичок у тебе – як бритва. Не знаючи тебе, чортзна-що подумати можна» [7, с. 10]. Проте чоловік розуміє, що ховається за посмішкою і звертає увагу на вираз очей жінки: «Клим бачив, що вона присмучена. Власне, такою вона була за-

вжди, хоч виду не подавала. Все жартами відбувалася, смішинками, і лише пильніше приглянувшись, можна було зазримити в її очах затаєний біль, смуток...» [7, с. 12]. Втративши свою жінку та відчувши самотність, Клим пропонує Ганні об'єднати їх скалічені життя, але жінка не зраджує своє «тридцять шість весен» тому втрачене кохання. «Загалом, образ голуба вельми популярний в народній творчості, зосібна в піснях, – пише Василь Скуратівський. – З ним асоціюються такі риси, як вірність у подружньому житті, незрадливість у коханні. Не випадково про залюблених кажуть: «вони голубляться» чи «вони вуркочуть»» [10, с. 356]. Ганна В. Полтавчука залишається вірною своєму Миколі, оповідь завершується тим, що жінка проводить Кліма до хвіртки і просить його більше не приходити.

В оповіданні «Базарний день», як і деяких попередніх, використовується пташка для моделювання головної героїні. Образ Ксені розкривається через символіку ластівки, що зафіксовано ще на початку оповідання. Автор використовує художній прийом сну, в якому «снилося, що вона ластівка. А ластівка ніяк не могла вибратись із невидимих сітей, якими, здавалося був облутаний увесь простір між землею і небом. Чорно-білою блискавкою шугала то в один бік, то в інший, та знову і знову нашивувалась на ті невидимі, але міцні сіті і змушена була вертати назад. Так тривало довго. Уже й знесилилась ластівка, зів'яли її крила. Та ось вона стрепенулась, відчайдушно кинулась уперед – і сталося диво: сіті залишились позаду. Ластівка здіймалась все вище і вище, здавалося, намірилась вона долетіти до самісінького сонця» [7, с. 100]. В. Полтавчук в такий спосіб передає прагнення, надії і сподівання жінки з типовим сільським життям. Ксеня, подібно до ластівки прагне «вибратись із невидимих сітей» життєвих обставин, у яких відчуває ніби «зів'яли її крила». Вона одружена, проте автор не називає ім'я чоловіка, можливо, це й не треба, бо він тут і є тими самими «сітями», які облупили увесь її простір. Жінка докоряє чоловікові: «– Люди в кіно ходять, в гості, а ми світу білого не бачимо!». Проте у відповідь чує байдуже: «Не хникай!» [7, с. 101]. Взагалі «образ ластівки амбівалентний, вона символізувала водночас і добро, і зло» [11, с. 134]. В народі збереглися вірування про «помсту» ластівок у разі втручання людини у їх буття. «Щоправда, вірили і в те, буцімто ці птахи можуть передбачати небезпеку. <...> Але найчастіше пернаті віщували добро і статки. Згадаймо наші колядки і щедрівки, в яких нерідко ластівка, котра прилетіла до господаря, щоб побажати родині щастя й благополуччя» [10, с. 359], – пише народознавець Василь Скуратівський.

Сюжет оповідання базується на принципі трикутника, бо окрім головної героїні та її «законного» чоловіка на першому плані з'являється ще один персонаж. З Петром Ксеня «відчула, як стало легко, мовби скинула з плечей важкий клумак, як все дужче оволодіває нею бажання тихої довірливої розмови, празниковості, якої – бо робота в хазяйстві – не випадало їй навіть у неділю» [7, с. 109]. Зміни у відчуттях Ксенії пов'язані з різним ставленням до неї двох

чоловіків. Якщо «законний» не відзначається культурою в поведінці, постійно невдоволений життям і тому змушує жінку тяжко працювати, то Петро запрошує в кіно, хоче показати їй море, веде її у чеський атракціон. Хлопець, у свою чергу, помічає різницю між нею та іншими жінками: *«Ступала вона легко, неспішно й була зовсім не схожа на сільських дівчат і молодиць, які, потрапивши до міста, шпарко чикрижжать від одного магазину до іншого»* [7, с. 108]. Поряд з Петром Ксеня почувала себе достатньо вільно, щоб голосно сміятися і походила на «пустотливе дівчисько» [7, с. 111].

Оповідання має відкритий фінал, бо письменник не розкриває переживання, думки жінки після прогулянки з хлопцем. Проте її обіцянка Петрові («— Приїду...») наштотує читача на те, що сон головної героїні про ластівку, яка позбулася сітей може втілитися у її життя.

Останнє оповідання у збірці В. Полтавчука «Таємниці амурних історій» має оригінальний заголовок – «22–3–49». Тут змальовано ідеальну картину кохання між Кубанкою та Моряком. Автор не вказує справжніх імен героїв, однак це не завадило йому розкрити образ жінки у цьому творі. «Кубанка, бо з Кубані» [7, с. 203], – пояснює специфіку прізвиська героїні автор.

Оповідання присвячено Ніні Михайлівні Гончарук, яка разом з чоловіком, були сусідами Василя Григоровича Полтавчука. Довгий час вони товаришували сім'ями, тому письменник присвятив твір жінці, яку добре знав. Факти з життя вказують на те, що образи Кубанки та Моряка натхнені родиною Гончаруків. На початку їх стосунків саме на Острів (частина селища, звідусіль оточена водою) свою кохану привіз Моряк, який заради неї і покинув роботу на флоті, бо після двох довготривалих рейсів Кубанка поставила йому умову: «Або море, або я» [7, с. 204]. Чоловік обрав любов і з того моменту й до останнього її подиху вони були разом. Назва ж оповідання пов'язана теж з героїнею, бо це номер їх телефону, в якому символічно зафіксовано її день народження (22 березня 1949 року). Оскільки вся рідня жінки була далеко, то чоловік зробив такий подарунок коханій дружині.

Автор наголошує на внутрішньому стані жінки, який після появи у хаті телефону, порівнюється з птахом: *«У неї наче вирости крила, і Острів уже не здався їй чужою чужиною, і подаленіла кудись аж за горизонт неприязнь свекрухи і свекра»* [7, с. 207]. Образ Кубанки автор розкриває через призму материнства, гарної господині. Жінка щиро вдячна своєму коханому, бо відмовляється продати свій номер, навіть коли були важкі часи і грошей не вистачало: «— Немає таких грошей, за які б я віддала цей номер, – тихо, але чітко проказала Кубанка. – Ні в кого немає...» [7, с. 210].

Оповідання поділено на чотири частини, в яких окремими штрихами описується вся історія життя подружжя. Разом з тим план вираження переважає зображене. Образ жінки з її поглядами та переживаннями домінують, бо саме вони рухають сюжет твору. Так, наприкінці свого земного шляху головна героїня невиліковно хворіє. Незважаючи на те, що всі користувалися вже мо-

більшими телефонами, вона не бажає відмовитись від подарунка. Він постає символом їх кохання, її зв'язку з молодістю, з найкращими роками в житті: *«Відмовишся, як мене не стане <...> Коли кашель минув, вона звела погляд угору і довго й незмигнано дивилася у чисту просторінь неба, де відлітали у вирій, осяяні призахідним сонцем, останні острівні птахи»* [7, с. 211]. Пейзаж з птахами виконує прогноуючу функцію, бо головна героїня уособлюється з тими птахами. Вона теж скоро «відлетіла» в інший світ, попросивши чоловіка наостанок вийти і потелефонувати їй на номер 22–3–49.

Апелювання до мотиву «вирію птахів» вбачається і в оповіданні «Другий фронт», в якому порушується тема Другої світової війни. Головним героєм є хлопчик Тимко, батько якого Іван Притупа навесні 1944 року вирушає на фронт (*«Птахи – із вирію, чоловіки – у вирій»* [7, с. 28]). Чоловік порівнюється з птахом під час останньої роботи біля хати: *«Дивився Іван Притупа на рідні свої Забари, мов ті птахи, що перед вирієм роблять прощальне коло над селом»* [7, с. 30].

Письменник приділив особливу увагу «проводам» чоловіка і яскраво зобразив горе, сум та надію на повернення до своїх «людських гнізд». Образ Насті, дружини Івана, наразі дуже знайомий для багатьох жінок в Україні. На жаль, той відчай та страх за близьку людину добре зрозумілий нам і сприяє розумінню внутрішнього стану жінки. Під час готування обіду Настя «довше, ніж будь-коли раніше, затримувала на чоловікові, йдучи за чимось до льоху та вертаючись назад, погляд своїх молодих, ніби ще дівочьких, запечалених очей» [7, с. 29]. Вона, залишаючись з чотирма неповнолітніми дітьми, розуміла ціну війни – їх село уже вдруге виряджало чоловіків на фронт. Розуміючи переживання Насті, очікуваною є її реакція на слова чоловіка, який питає, що їй привезти, «ніби не на війну вирушав, а на недільний ярмарок у Бакшу» [7, с. 34]. Це питання ламає зовнішню стриманість жінки й Іван розуміє, що надії на жартівливе прощання були марними: *«...раптом сіпнулися болісно жінчині уста, як уся вона враз зіщулилася, неначе від удару...»* [7, с. 34]. Відповідь жінки також є прогнозованою, хоча та любов і страх, які криються за тихими словами розкривають усю велич її почуттів. *«– Сам вертайся, тільки й сказала Настя і, притиснувши до себе сповиток, зайшла невтримним плачем»* [7, с. 35], – читаємо в оповіданні. Образ Насті має спільні риси з образом Ганни з оповідання «Голубка». Обидві жінки розлучилися з коханими через війну (Ганна з Миколою – назавжди, про долю Івана нам невідомо). Вже пізніше у листі до чоловіка Настя використовує звертання *«голубе мій»* [7, с. 43], що підтверджує силу почуттів жінки, її відданість коханому.

Мінорний настрій оповіді підтримується і завдяки вказівці на звукові образи. *«Назустріч чоловічому гурту, вертаючись з вирію, линули й линули пташині ключі. Все тихішим і тихішим ставало тирликання гармошки у руках Петра Ларика, поки й зовсім не стало схожим на квиління ніким не знаної у Забарах згорьованої птахи»* [7, с. 36], – постає картина виходу чоловіків із села. Тут

звуки музичного інструменту порівнюються зі звуками птаха, що потрапив у біду. В свою чергу асоціативний ряд, без сумніву, доповнюють настрої та переживання персонажів.

Образ птаха допомагає відтворити почуття головного героя оповідання «Баламут». Володька «збаламутився» і вирішив йти з посади водія молоковоза, щоб податися працювати до Одеси чи Вінниці. В передчутті нових вражень «думки про день завтрашній, мов крила, понесли Володьку у його майбутнє життя» [7, с. 78]. У хлопця закохана Галя, почуття якої теж описуються завдяки порівнянню з птахом. У відповідь на обіцянку Володьки покатати її на новій машині «очі дівчини зацвіли ясно-блакитно, і вся вона стала схожою на птаха, що поривається у небо, у далекий політ, бо в цьому її щастя, бо лиш заради цього і живе» [7, с. 76]. Очі дівчини та порівняння додають виразності намірам та сподіванням персонажів оповідання.

Образ зрадженої жінки постає на сторінках оповідання «Розлюблена». Глибокий психологізм, який автор відтворює в описах внутрішнього стану Вікторії розкривається через внутрішнє мовлення та характеристику її відчуттів.

Змальовано реакцію жінки у межовій ситуації, коли руйнується, здавалось, сімейна ідилія, виплекана багатьма роками. «Їм було затишно і в комунальці, де вони жили кілька років після одруження, і у двокімнатній хрущовці, і у власному будинку, який вони називали поміж собою «гніздом». Те «гніздо» звали удвох, але більше там трудився Вадим ... там для нього не існувало дрібниць: «гніздо» хотів мати зручне і надійне – щоб не тільки для себе і дітей, а й для онуків та правнуків». [7, с. 136]. Тісний зв'язок між домом та гніздом – не випадковий. Функції «гнізда» розглядає у дисертаційному дослідженні Олександр Грищенко («У розумінні Г. Башляра образ гнізда пробуджує в людині щось первинне. Гніздо є чорною заготовкою <...> Гніздо, в якому живуть, здатне дати початок феноменології реального гнізда, що має стати на мить центром світу. Гніздо як образ спокою, умиротворення безпосередньо асоціюється з образом простого житла. Перехід від одного образу до іншого – від гнізда до дому та навпаки – можливий лише за умови простоти. Дім-гніздо не має властивості молодості. Він є природним осередком функції помешкання. У такий дім повертаються, до нього мріють повернутися» [1, с. 23]). Тому прагнення героїв оповідання побудувати свій дім-гніздо було природньою потребою. Він постав їх всесвітом, місцем умиротворення, затишку, надійності, фундаментом наступних поколінь.

Вікторія прагне на свої очі переконатися у подружній зраді чоловіка, а неможливість швидше доїхати до «місця злочину» описується через її почуття, бо «якби могла, підняла б тіло услід за душею і полетіла б нестримно, як птаха, понад містом, через лиман – аж туди, де її не очікують і де її з'ява буде подібною до блискавки із ясного неба» [7, с. 137].

Ще раз образ «гнізда» зринає наприкінці розслідування. Переконавшись у реалістичності свого припущення, жінка повертається додому. Проте «диву-

ючись, роззиралася пообіч – таке було враження, ніби досі не їхала тут, хоч насправді знала цю дорогу так, як стежку у саду довкола «гнізда». Згадавши «гніздо», подумала, що уперше їй не хочеться вертатись туди» [7, с. 142]. Письменник вдало передає стан афекту, який переживає героїня. «Гніздо» втрачає для неї значення, бо зруйновано його основу – довіру, любов, взаємоповагу – те, на чому тримались стосунки між чоловіком і жінкою.

Протилежними видаються стосунки між Тамарою та Сергієм в оповіданні «Звичай наших жінок». Оповідається про відзначання в родині народження первістка у молодій сім'ї. І тут з-поміж інших обрядодій, автор фокусує увагу читача на давній українській традиції – співання пісень. *«Пісні линули одна услід за одною, неначе морські хвилі. А голоси жіночі, з яких ті пісні спліталися, то нагадували квиління згорьованих чайок, то ставали співзвучними мелодії жайворонка» [7, с. 201]. Для того, щоб передати сприйняття почутого чоловіком, письменник вдається до порівняння з природними звуками. Акустичний вплив на героя був такої сили, що спричинив до переосмислення події: «заслухавшись, я не завважив тієї миті, коли у мені розтанув льодок роздратування і з'явилося натомість усвідомлення того, що став я свідком дійства, яким освячується на нашій землі продовження роду <...> і я раптом побачив родини зовсім іншими очима, так, ніби мені зняли з них непроглядну пов'язку» [7, с. 201].*

Ще один художній прийом, який використовує В. Полтавчук, пов'язаний з також з орнітологічними образами. Прізвище персонажа з оповідання «Руса коса до пояса» звучить як Снігур. Ономасти переконані в тому, що «первісно, коли утворювалась особова назва, кожне прізвище (прізвисько) було чимось обумовлене і щось означало» [8, с. 8]. Така деталь у творі не є випадковою, бо імена цих персонажів не називаються, лише Снігур і Снігуриха («немолоде подружжя – надміру розповніла жінка і опецькуватий чоловік з продовгуватими залисинами, що вклинювались у поріділу шевелюру, немов чорноморські лимани у суходіл... Жінка, поправляла зачіску, яка не тільки кольором, а й розміром нагадувала куц розквітлого бузку...» [7, с. 88]).

Образ Снігурихи розкривається не тільки завдяки зовнішніми портретними рисами, а й через її різко негативне ставлення до закоханих Світлани та Вадима, хоча жодних конкретних претензій до них не було. Жінка надокучає керівникові групи, наголошуючи, що закоханість молодих людей – це «неподобство». Снігур висловлюється більш категорично, бо «зажадав провести обговорення поведінки хлопця і дівчини» [7, с. 89]. Далі образ чоловіка з прізвищем Снігур підкреслюється його діями: *«раптом зіщулився, неначе його пернатий однофамілець у сорокаградусний мороз, і мовчки вийшов» [7, с. 89].* Такою була реакція обвинувача на провокативне запитання керівника групи, який бачив невдале залицяння й Снігура до Світлани.

Власне ім'я як основна характеристика персонажа спостерігається і в оповіданні «Коротка вічність». Головний герой має прізвище Кажан, яке наділене

дещо негативною конотацією. Ірина Серебрянська переконана, що згідно з народною символікою його сприймають як провісника біди («темними барвами традиційно змальовують образ кажана, якого умовно також відносимо до птахів» [9, с. 54]). Витоки такого уявлення про нічного ссавця походять з міфології: «У багатьох культурах нешкідливі комахоїдні летючі миші були істотами, які викликали страх. Це пізніше відбилося у християнстві, де диявол, як «падший» ангел, зображувався з крилами кажана. Такі ж крила, за повір'ями мали усілякі інші демонічні істоти» [12]. В оповіданні ж сучасного письменника персонаж швидше шкодить самому собі. Завівши роман з медсестрою Марічкою у період відпочинку в Євпаторії, голова колгоспу незвичайним способом намагається «вийти сухим з води». Наслідки халепи окреслює його завгосп: «Бюро райкому партії, після чого головою колгоспу тебе навряд чи залишать. А головне – твоя Галя. Це три бюро, разом узяті, а, може, ще й страшніше» [7, с. 146]. Друзі допомагають умовно «померти» головному герою, зробивши його фото в домовині та відправивши його Марічці. Кажан насправді відчуває себе «падшим», коли через десять років медсестра приїздить з їх сином в село на «батькову могилу» і про це дізнається законна Галя. Як бачимо, В. Полтавчук творчо опрацював давні уявлення про кажана, осучаснивши колізію та створивши «нову» історію героя.

Висновки. Розглянуті ситуації в оповіданнях демонструють активне використання орнітологічних мотивів у творчості В. Полтавчука. Саме вони допомагають розкрити внутрішній світ персонажів, показати психологію їх відчуттів чи то в буденних, чи в екстремальних життєвих ситуаціях.

Порівняння персонажів з птахами характерне як для образів жінок, так і для образів чоловіків. Асоціації персонаж – птах в оповідях виникають на різних рівнях: руховому, звуковому, символічному, оніричному. Аналіз показав, що пташині концепти в оповіданнях В. Полтавчука виростають з фольклорних уявлень, вірувань, традицій, що свідчить про народне світовідчуття письменника. Орнітологічні мотиви також допомагають розширити контекст оповідання, додатково окреслити характери персонажів, їх життєві історії. Тому подальші розвідки можуть бути спрямовані на дослідження орнітологічних мотивів у письменницьких практиках сучасних авторів.

Література

1. Грищенко, О. В. (2016). *Моделі урбаністичного простору в сучасній українській прозі*: дис. на здоб. наук. ступ. канд. філол. наук. Київ.
2. Денисюк, І. (2005). *Літературознавчі та фольклористичні праці*: у 3 т., 4 кн. Львів. Том 1: Літературознавчі дослідження. Книга 1. 432 с.
3. Костомаров, М. І. (1994). *Слов'янська міфологія*: зб. вибраних праць. Упоряд., приміт.: І.П. Бетко, А.М. Пологай; вступна ст. М.Т. Яценка. Київ: Либідь.
4. Ленська, С. (2015). *Українська мала проза 1920–1960-х років: Ідейно-тематичні домінанти, жанрові моделі і стильові стратегії*: дис. докт. філ. наук: 10.01.01. Київ, 2015.
5. Мізінкіна, О. О. (2014). Художній світ Василя Полтавчука, або Повернення до «людських гнізд». Рец.: Полтавчук В. Іванові зяті: оповідання. Одеса: Астропринт, 2013. 200 с. *Проблеми сучасного літературознавства*. Вип. 19. Одеса: Астропринт, 2014. С. 407–410.

6. Пашковська, Н. (2009). *«Двокрилля таланту». Полтавчук Василь Григорович: бібліогр. покажч. / уклад. Єрмоменко С., Строченко Л.* Одеса: Астропринт. С. 6–8.
7. Полтавчук, В. (2020). *Тасмниці амурних історій: оповідання*. Одеса: Астропринт.
8. Редько, Ю. К. (1966). *Сучасні українські прізвища*. Київ: Наукова думка.
9. Сereбрянська, І. (2020). Лінгвокультурні стереотипи птахів-віщунів у творчості Михайла Стельмаха. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Філологія»*. Вип. 87. С. 51–56.
10. Скуратівський, В.Т. (1996). *Русалії*. Київ: Довіра.
11. *Словник символів культури України*. (2002). За заг. Ред. В.П. Коцура, О.І. Потапенка, М.К. Дмитренка. Київ: Міленіум.
12. *Українська міфологія та культурна спадщина: ілюстрований словник-довідник міфологічних уявлень, вірувань, обрядів, легенд та їхніх відлунь у фольклорі і пізніших звичаях українців, братів-слов'ян та інших народів*. (2011). Авт.-упор. О. Кононенко. Харків: Фоліо. Режим доступу: <https://elib.nlu.org.ua/view.html?id=2410>
13. Фашенко, В. (2005). Оновлення жанру і суперечки про поезику. *У глибинах людського буття: Літературознавчі студії*. Одеса: Маяк. С. 158–182.

References

1. Hryshchenko, O. V. (2016). *Modeli urbanistychnoho prostoru v suchasni ukrainiskii prozi* [Models of urban space in modern Ukrainian prose], Thesis for Cand. Sc. (Philology), 10.01.01, National University «Kyiv-Mohyla Academy», Kyiv [in Ukrainian].
2. Denysiuk, I. (2005). *Literaturoznavchi ta folklorystychni pratsi* [Literary and folklore works]: u 3 t., 4 kn., volume 1, Lviv [in Ukrainian].
3. Kostomarov, M. I. (1994). *Slov'ianska mifolohiia* [Slavic mythology], Lybid, Kyiv [in Ukrainian].
4. Lenska, S. (2015). *Ukrainska mala proza 1920–1960-kh rokiv: Ideino-tematychni dominanty, zhanrovi modeli i stylovi stratehii* [Ukrainian short prose of the 1920s – 1960s: Ideological and thematic dominants, genre models and stylistic strategies]. Thesis for Cand. Sc. (Philology), 10.01.01, Kyiv National University named after Taras Shevchenko, Kyiv [in Ukrainian].
5. Mizinkina, O. O. (2014). *Khudozhnii svit Vasylia Poltavchuka, abo Povnennia do «liudskyykh hnyzd»*. Rets.: Poltavchuk V. Ivanovi ziati: opovidannia. [The artistic world of Vasyl Poltavchuk, or Return to «human nests»], *Problemy suchasnoho literaturoznavstva*, Iss. 19, Astroprynt, Odessa, pp. 407–410.
6. Pashkovska, N. (2009). «Dvokryllia talantu» [“Two wings of talent”]. *Poltavchuk Vasyl Hryhorovych: bibliohr. Pokazhch.* Astroprynt, Odessa, pp. 6–8 [in Ukrainian].
7. Redko, Yu. K. (1966). *Suchasni ukrainski pryzvyscha* [Modern Ukrainian surnames], Naukova dumka, Kyiv [in Ukrainian].
8. Serebrianska, I. (2020). Lnhvokulturni stereotypy ptakhiv-vishchuniv u tvorchosti Mykhaila Stelmakha [Linguistic and cultural stereotypes of fortune-telling birds in the work of Mykhailo Stelmakh]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N. Karazina, Serii «Filolohiia»*. Iss. 87. Pp.51–56.
9. Skurativskiy, V.T. (1996). *Rusaliy* [Rosalias]. Dovira, Kyiv [in Ukrainian].
10. *Slovyk symboliv kultury Ukrainy* [Dictionary of cultural symbols of Ukraine]. (2002). Za zah. redaktsiieiu V.P. Kotsura, O.I. Potapenka, M.K. Dmytrenka. Kyiv: Milenium. [in Ukrainian].
11. *Ukrainska mifolohiia ta kulturna spadshchyna, iliustrovanyi slovyk-dovidnyk mifolohichnykh uavlenn, viruvan, obriadiv, lehend ta yikhnikh vidlun u folklori i piznishykh zvychaiakh ukrainsiv, brativ-slovian ta inshykh narodiv*. (2011). [Ukrainian mythology and cultural heritage: an illustrated dictionary-reference guide to mythological ideas, beliefs, rituals, legends and their echoes in folklore and later customs of Ukrainians, fellow Slavs and other peoples]. Avt.-upor. O. Kononenko. Kharkiv: Folio/ [in Ukrainian].
12. Fashchenko, V. (2005). *Onovlennia zhanru i superechky pro poetyku*. [Updating the genre and controversies about poetics]. *U hlybynah liudskoho buttia*. Odessa: Maiak [in Ukrainian].

Olena MIZINKINA, Oleksandra ZOZULIA

ORNITHOLOGICAL IMAGES IN THE STORIES OF VASYL POLTAVCHUK

Abstract. *The article attempts to analyze the specifics of character creation in the collection «Secrets of Amorous Stories» (2020) by Vasyl Poltavchuk. The **significance** of the study lies in the fact that the image of a person in a work of art is always central. The study of artistic techniques of character modeling allows us to learn about the artist's creative laboratory. The artistic heritage of V. Poltavchuk has been little characterized to date, despite the fact that it represents the development of contemporary short fiction in Ukrainian literature, and the writer worked for more than twenty years at the Faculty of Philology of the Odesa I. I. Mechnikov National University.*

*The **aim** of the article is to study the traditions and innovations in the creation of character images in the stories of the collection «Secrets of Amorous Stories». In order to understand the origins of the poetics of V. Poltavchuk's works, a brief overview of the author's scientific and artistic interests is made. The author traces the points of view of literary critics on the features of the short story genre, the distinction between a short story and a novella. It is shown that the writer focuses primarily on the images of women, which appear through their psychologization, individual strokes of portraits, actions, and comparisons with birds. Ornithological motifs also help to emphasize the central images of men. In particular, the stories contain references to the images of a dove, swallow, seagull, lark, and snowbird. The writer resorts to various means of outlining the ornithological features of the characters in the fictional text: intertextuality, onyric space, sound, and movement aspects. The author's techniques include the poetics of the title («Holubka»), the symbolism of the characters' names (Snihur, Kazhan), and the concept of the «nest» in V. Poltavchuk's stories. We believe that this approach to the study of images is promising for further study of contemporary works of Ukrainian literature.*

Key words: *image, story, V. Poltavchuk, bird, nest, artistic technique, symbolism, motive.*